

En gammel Brugsmands
Erindringer om
Barndom og Ungdom
i Løvel og Viborg.

fortalt

af

Marius Dalsgaard

Når jeg skal forsøge at samle nogle minder fra min barndom og ungdom, er der jo et udtryk som "at have Baglandet i orden"., og jeg vil da begynde at fortælle lidt om mit barndomshjem i Løvel.

Da mit CPR-nummer er 26.05.00, kan det konstateres, at jeg nærmer mig de 85 år, og at der kan forekomme enkelte fejl mht. årstallene.

Min far, Jens Chr. Dalsgaard, var husmand i Løvel og havde en lille ejendom på 6 tdr. land + 1½ td. Land eng. Han var født i 1868 og døde i 1942 – altså 73 år gammel. Min mor, Ane Marie Dalsgaard, var født i 1870 og døde i 1950, 79 år gammel.

I tiden mellem 1895 og 1911 blev der født 10 børn, hvoraf én døde som spædbarn. Før mor og far blev gift var min mor syerske, dvs. hun gik rundt på gårdene med sin symaskine; var 2-4 dage hvert sted, hvor der så blev ordnet alt som havde med syning at gøre. For øvrigt blev hun ved med at sy og hækle til få dage før hun døde. For at skaffe føde og klæder til en sådan børneflokk på ni, måtte far have mange ekstra jobs, - så som mælkekørsel til Rødding Mejeri, hjemmeslagtning, pikning (brolægning) af gårdspladser og stalde, sætning af kornstakke hos større gårdmænd og meget andet.

Vi havde et lille hus ved siden af skolen; der var 3 små stuer, køkken og bryggers samt et udhus, hvor vi havde 2-3 køer, en russerhest el. 2 is-

lændere samt 2 grisesøer og en del høns. Og så var det en brønd, som, så vidt jeg husker, var 54 alen (ca. 37 m) dyb – i hvert fald var det sådan, at når man kiggede derned sås vandspejlet som et lille rundt lommespejl – og det varede længe, inden en lille sten sagde plask, når vi skulle demonstrere dybden. Desuden var der en stor bageovn bygget af mursten, hvor mor ofte bagte masser af både

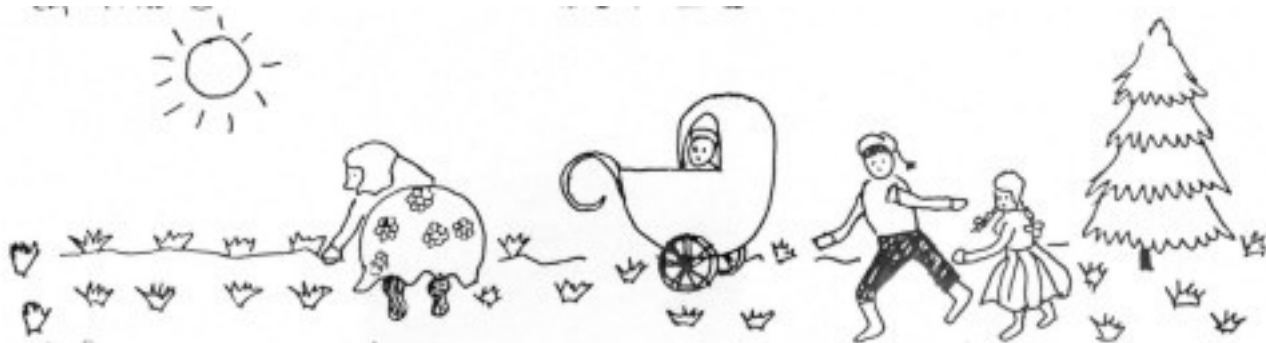

rugbrød og franskbrød, foruden sigtebrød og kavringer.

Når der skulle bages var det ofte min pligt at varme ovnen op. Det foregik på den måde, at der blev fyldt masser af lyngris og kviste derind, som så blev antændt. Og det var så mit arbejde at blive ved med at fyre, indtil murstenene i bunden af ovnen gnistrede, når man strøg henover dem med en riskost. Så var ovnen klar til bagværket.

Jeg vil nu forsøge at samle nogle af minderne fra barndommen og ungdommen, og noget af det første jeg husker er at vores bedstemor (mormor) var blevet syg og at læge Rosenquist fra Viborg kom flere gange for at tappe bedstemor for vand; det gjorde et dybt indtryk på mig, og så en dag sagde mor: "Skynd dig at rende ned i kjæret (engen) efter far og sig, at bedstemor er bleven så syg". Hun døde da også kort tid efter. Jeg vil tro, det har været omk. 1905. Men ellers var vi på det tidspunkt 6 børn, nemlig: Anders født 1895, Marie født 1896, Niels født 1898, Marius født 1900, Mette født 1902 og Jenny født 1904. Så kom Ninna i 1905, Sigvald i 1907 og endelig Maine i 1911.

Mine første år gik med leg med skolelærer Nielsens Thorvald, men ret hurtigt fik jeg pligter, såsom at gå med mor i marken – dels for at flytte kørne, men også for at uddynde roer, det foregik jo kravlende imellem rækkerne og der skulle være en bestemt afstand mellem planterne. Så det var med at passe, at det blev de største og kraftigste planter, der blev stående. Mor havde altid barnevogn med, - der var en i vognen og 2-3 stykker løb ved siden af, mens der ventedes en mere.

Når jeg i dag tænker på de 6 tdr. land, hvor der skulle dyrkes korn, roer og kartofler, - og på, hvor uoverkommeligt det synes at være, når vi skulle tynde roer (turnips og kålrabi) og grave kartofler ("Up to date" og "Rosen" samt "Ricters imperator"), så var det jo meget korte rækker, det drejede sig om.

En anden ting var, at langs vores mark var der en slugt og en temmelig høj skrænt bevokset med lyng, men også tyttebær, blåbær og "swotbær" (blåbær), hvad så end det var, men vi ville jo hellere plukke og spise blåbær end at tynde roer ud; derfor havde vi strenge påbud om at passe på "howorm" (hugorme) – dem var der masser af i lyngbakkerne.

Da jeg var 4-5 år måtte min ældste bror Anders ud at tjene og kom på en gård i Rødding.; han var da kun 8-9 år og måtte sove i "karlekammeret" ude i hestestalden; sengen var fyldt med halm og vadmeldsdyne. Jeg har fået fortalt, at når det var tordenvejr, sagde min far til mor: "A' går nier te Anders". Han syntes det var synd, at Anders skul-

le ligge alene i kammeret i tordenvejr. Men også Marie og Niels kom ud at tjene som ti - tolvårige.

De første legeår var forbi og skolen begyndte og samtidig fik jeg flere pligter, bl.a. skulle jeg efter skoletid i engen med køerne. Det var efter det første høslet, som jo skete med håndkraft; altså med le (hjølili) – og det skulle være en le fra hjølili-smeden i Rødding, for det var den eneste le, der duede.

Nu skete det ofte, når jeg kom hjem fra engen med køerne, at jeg fik fars kasket "i nakken". Han kunne se på køernes vom, at jeg ikke

havde passet at flytte dem nok, så de havde fået for lidt at æde af det saftige græs. Grunden var, at jeg hver eftermiddag, når jeg gik i engen med køerne havde en fiskestang og en æske orm med, så når køerne var tilbørlig tøjret på engen, gik jeg til Skalsåen, og når fiskene bed godt på, glemte jeg alt om køerne. Når 6-toget kom til Skals station, skulle jeg komme hjem med køerne. Jeg prøvede nogle gange at redde situationen ved at skynde mig at flytte køerne hen

hvor der var mest græs, trække tiden ud en halv eller hel time og så fortælle, at toget måtte være forsinket – men min fiskepose røbede grunden til at køernes vomme manglede den rette størrelse. Posen indeholdt ca. 20-30 skaller, 3-4 aborrer, en enkelt gedde – måske også en enkelt ørred eller ål. Så jeg syntes jo jeg var lovlig undskyldt, men far var ikke tilfreds, selvom han, når der var nogle store aborre eller ørreder imellem, fik travlt med at gøre dem i stand, mens skallerne fik en kedel kogende vand – så skulle hønsene nok få pillet dem rene.

Hvis det var ved at blive mørkt, inden jeg kom hjem, satte jeg mig op for at ride på en af køerne, for at undgå brokken (grævlingen), som jo bed til det knasede.

Selvom der var pligter, var der alligevel tid til leg og hobby. Det var altid lærerens Thorvald, min 1½ år ældre bror Niels og jeg der var sammen. Blandt andre sysler, havde vi bag kirken på en skråning fundet ud af at når vi skrøllede jorden af på skråningen, så fandt vi blykugler som vi så samlede, så far kunne få dem med til Viborg, hvor de blev solgt. De var temmelig dyre, og jeg formoder, der i gammeltid har været en skytteforening, som har

haft skydeøvelser der. Det var kugler på ca. 2 cm. Længde og på tykkelse med en lillefinger, så de var temmelig tunge.

Og så var der jo heller ikke asfaltveje. Der var grusveje, og hvert anden eller tredje år, blev der lagt grus på. Så lå der langs vejen grusdynger for hver 10-15 meter, og dem skulle vi jo rode i for at finde sebedejesten (forstenede søpindsvin). Det var med at have den største samling. Vi skulle også se de voksne spille "hestesko". Det var særlig håndværkermestrene, der dyrkede den sport. Den bestod i, at der blev rammet en jernpæl ned i jorden, og et bestemt antal skridt derfra, blev der trukket en streg, bag hvilken mændene stod med hver sin hestesko i hånden. Det gjaldt så om at komme så nær til pælen som muligt; - og kunne man være så heldig at få hestekoene omkring pælen, gav det jo ekstra.

Det var som sagt særlig håndværkerne - og dem var der mange af ved årh. skiftet. Der var: smeden, mølleren, kurvemageren, træskomanden, skomageren, karetmageren, mureren, tømreren, maleren og mange flere.

Vi yndede også at se gårdmændene spille krocket; det var en yndet sport blandt de største gårdmænd. De lagde gerne et jævnt stykke græsmark til, hvor pælene og buerne skulle stå.

Endnu en ting skulle vi drenge på 5-6 år endelig overvære. Det var når dyrlægen fra Viborg kom på motorcykel (der var ingen biler i 1903-4) en gang om året for at kastrere hinsteploge. Det skulle vi overvære på Anders Peters toft. Og se, hvordan dyrlægen med noget svært reb eller tovværk om hvert ben på hesten med forskellige løkker og et hurtigt ryk, fik benene under hesten til at klappe sammen. Så måtte en mand ligge på halsen af hesten, mens operationen foregik.

Så kom skoletiden, da man var 7 år, - og så var det med at lære ABC'en. Men både Thorvald, Niels og jeg havde jo ældre søskende, så vi havde faktisk lært de første vanskelige ord, såsom si, ko osv. , da vi begyndte i skolen. Men vi lærte jo også en del unoder, som hovedsagelig gik ud over vores andenlærer, der var fra København. Han var nu heller ikke egnet til landsbylærer, og det opdagede vi jo snart. Kom der f.eks. en hveps ind i skolestuen, for han rundt og skreg: "Hvem tør jage den ud?" Og jeg husker, at engang Anders Peders var ved at køre en kornstak ind, syntes vi det kunne være morsomt at fange nogle mus nede i bunden af stakken. Dem placerede vi så i katederet, så da han lukkede klappen op, hørte vi et skrig, og han for rundt i skolestuen. Endelig husker jeg, at der var bleven lukket en gedebuk ind i skolestuen, og så kan det ellers nok være, at førstelærer Nielsen tog affære. Efter den tid blev der mere roligt i skolen, og vi fik efterhånden lært både

danmarkshistorie, bibelhistorie, regning, geografi, skrivning (herunder skønskrift) og også diktat og salmevers.

Jeg må også fortælle, at når børnene fra Hauris, Aastrup og heden kom i skole, havde de deres madpakker med og kom ind til mor og spiste deres medbragte mad dér. Samtidig sørgede mor for at få deres tøj tørret, deres strømper og træsko varmet og evt. puttet nye halmviske i træskoene inden hjemturen, som ofte var på 3-4 km., dengang hed det en fjerdingvej el. en halv mil (en mil = 7 km.) Forældrene til disse børn skønnede også på mors omsorg, hvilket gav sig udslag i mange gode pakker med flæsk, og en høne eller tøj, som mor kunne sy om til sine børn.

Omkring 1909-10 skete der en omvæltning eller forandring, idet Hedeselskabet, som på det tidspunkt var begyndt sin virksomhed mht. mergling af de magre jorde og derfor fik til opgave at mergle jordene omk. Løvel. Der blev fundet rigeligt med mergel i Ajstrup ved Skals og man fandt en entreprenør, der var villig til at udføre arbejdet. Det blev en entreprenør Bertelsen, der havde det ?? (jernbane) ?? , dvs. lokomotiver (5 stk.), masser af tipvogne og skinner, som så blev etableret ved mergellejet i Ejstrup og over Skals å til Løvel, hvor skinnerne så forgrenede sig til de forskellige lokaliteter omkring Løvel (Rødding, Pederstrup m.m.). Hedeselskabet skulle så (?) bringe en mand til at holde kontrol med, at hver fik den mergel, som var projekteret netop til hans ejendom, - og den stilling fik far, så han måtte opgive flere af sine jobs, men des flere blev der jo så til mig, for Anders, Marie og Niels var ude at tjene, så jeg var jo den ældste hjemme.

Det skete nogle gange, at far, før han gik på arbejde sagde: "Det kan godt være, at soen får grise i dag, men det kan du nemt klare. Du kan jo se, hvor tynd hun er, så hun får nok kun 2-3-4 stykker." Det var jo til at overse, men det gik bare ikke sådan. Da tiden kom, blev jeg sat ind i stien til soen - bevæbnet med en saks, - og så begyndte forestillingen. Hver gang der kom en gris til syne greb jeg omgående fat i den, klippede navlestrengen over, så en halmvisk i hver hånd og fik den gnedet godt, hvorefter den fik anvist patte. Så kom den næste, - samme ritual igen osv. osv. Næsten hver

gang kom de to søer med hver 12-14 grise, og jeg kan aldrig glemme far og mor, når de stod sammen udenfor stien, mens jeg sat derinde og passede på, at ingen af de små kom ind under soen. Jeg kunne se på far og mor, at nu var der til renterne på ejendommen, og jeg har senere fået bekræftet, at det netop var salget af smågrisene, der betalte renterne, mens salget af mælk og æg skulle betale brugsbogen. Kun en enkelt gang har far sendt mig hen til en af gårdmændene for at få en underskrift på en veksle. Jeg er sikker på, at det har pint dem, for de var så ærekræve.

Nu jeg skriver om renterne, kommer jeg i tanker om en historie, som museumsinspektør H.P. Hansen, Herning har fortalt. Han var ude for at interviewe en hedebonde. Han traf ham gående langs landevejen med en ko gående i vejgrøften, hvor den græssede. Hedebonden gik med sin bindehose og garnet anbragt på brystet; det var almindeligt ved århundredeskiftet. H.P.H. spurgte bonden, hvor meget han kunne tjene ved at gå og strikke. Bonden svarede: "10 øre om dagen." H.P.H. sagde, at det jo ikke var så meget, hvortil bonden svarede: "Nej, men det er da 3 kr. pr. måned." Det måtte H.P.H. jo indrømme, og bonden fortsatte. "Ja det er 36 kr. om året, og jeg skylder 800 kr. på ejendommen til 4½ % i rente, så der er til at betale renterne."

Jeg må også nævne et par småting fra barndomsårene. Når vi børn var syge, ramte den samme børnesygdom næsten os alle samtidig. Det var mæslinger, skoldkopper, røde hunde, kighoste, skarlagensfeber osv. Så blev vi jaget i seng, og stuen blev mørkelagt i flere dage. Sjældent kom læge Rosenqvist fra Viborg; men skete det alligevel, kom han i en vogn, hvorpå der var fastspændt en stor lænestol, hvor han sat i en mægtig kørekappe. Skulle der bruges medicin, måtte far gå de 10 km. til Viborg efter den. Jeg husker også at Anders, mens han tjente i Rødding og var vel 12-13 år gammel, blev syg og diagnosen lød på lungehindebetændelse. Far fik arbejdsvognen frem, fyldte den med halm og dyner og puder, hvorefter han hentede Anders i Rødding. Han skulle ikke ligge syg i karlekammeret der. Med hensyn til sengepladser husker jeg, at vi altid lå flere i en seng, og at en eller to af os måtte sove i fodenden, hvilket i øvrigt var attraktivt.

Jeg kan også huske, at fars husapotek bestod af natron, kamferdråber, kjangsplaster, kamillete, og sikkert andre gode sager, men jeg erindrer også, at når vi havde ondt i halsen eller halsbetændelse, som far havde konstateret ved at stikke en ske ned i halsen på os, blev vi beordret i seng, hvorefter den allerstørste gryde blev fyldt med vand. Når vandet så spilkogte, fik vi et lagen over hovedet; så kom far med det kogende vand og stillede gryden på en stol ved siden af sengen, hvorefter vi med lagenet blev holdt hen over den dampende gryde,

så vi måtte indånde al den damp. Det måtte have været effektivt, for ingen af os havde i barndomsårene alvorlige sygdomme, - bortset fra Anders med lungehindebetændelsen.

Jeg skrev før, at far måtte gå de 10 km. til Viborg efter medicin. Jeg må fortælle, at på en eller anden måde, havde vi børn fået organiseret 7 kroner, og det var tilstrækkeligt til at købe en brugt cykel for, så vi

forærede far en sådan, - det må have været omkring 1907-1908. Begejstringen hos ham var ikke overvældende, idet han udtalte: "I ska' aldri' fo' mæ op po så'en en dyr", men resultatet blev, at vi alligevel fik ham med op på markvejen, og det varede da heller ikke længe før han mestrede kunsten at cykle. Og mor har da fortalt, at han som 70-årig ikke kunne gå 50 skridt. Han skulle have cyklen med altid.

Jeg kan da også nævne, at da hedeselskabet var færdig med udbringning af mergel i Løvel, flyttede de til Haderup-egnen. Hver lørdag aften cyklede far til Løvel – det har vel været ca. 25 km., og jeg husker også, at inden han startede søndag aften, skulle han have sin karbidlygte ordnet med ny karbid og vand. Og dengang var det jo hullede grusveje man kørte på. En anden ting, der særlig gjorde indtryk på mig som 10-årig var, da førstelærer Nielsen rejste fra Løvel. Jeg var lige i den alder, hvor jeg sugede lærdom til mig, og der var ingen, der som lærer Nielsen kunne fortælle danmarkshistorie – om Dannebrog, der faldt ned fra himlen o. lign.

Selv nu i 1980'erne når vi søskende kommer sammen, siger vi ofte: "Kan du huske, da lærer Nielsen i Løvel holdt afskedsfest i haven; og så husker vi alle afskedssangen i haven i Løvel.

Jeg så kun tilbage.
Mig livets lyst bortklang.
Da toned mig i sjælen
så trøstelig en sang:
Se frem, men ej tilbage! –
Hvad hjertet attrår,
måske dog engang
under solen du når.

Af andre erindringer fra 1910, kan jeg nævne, at både Anders, Marie og Niels var rejst hjemmefra. Anders var kommet i smedelære i Tapdrup, Marie kom ud at tjene hos en Anders Haarbo, hvis jeg husker ret, og Niels kom i tjeneste i Rødding – vistnok hos en gårdejer, der hed Heidemann.

Om Anders dette: Efter endt læretid og soldatertid, søgte han ind til DSB, hvor han startede som fyrbøderaspirant og blev efter mange år pensioneret som lyntogsfører (lokomotivfører). Han og hans kone lever stadig, - de er henholdsvis 89 og 86 år, og er begge på plejehjemmet Abildgården i Århus, hvor de befinder sig godt og deltager i alle aktiviteterne der. De har for længst haft diamantbryllup. Fik også en datter og en søn, - desværre døde sønnen kun 54 år gammel. Han var for øvrigt i koncentrationslejr under krigen, og fik antagelig der et knæk, som svækkede ham.

Om Marie dette: Efter konfirmation og husassistent pladser, lærte hun syning, og slægtede således sin mor på. Hun blev gift med en skrædder og fik 2 piger, hvoraf den ene døde kun 46 år gammel. Maries mand døde i 1972, 77 år gammel, og selv døde Marie i 1981 kort tid efter sin 85 års fødselsdag.

Om Niels dette: Efter konfirmationen kom han også i smedelære i Tapdrup ligesom Anders, og efter endt læretid og soldatertid, fik han arbejde hos Th. Phillipsen i Viborg, som på det tidspunkt havde fået overdraget arbejdet med installation af elkraft og lys, som det dengang ny etablerede Tange Værk fremstillede.

Efter nogle travle år med installationer på gårdene omkring Bjerriingbro, Tange og omliggende byer, startede han og en kollega egen forretning i Nykøbing Mors. Han var da blevet gift og havde fået 2 børn.

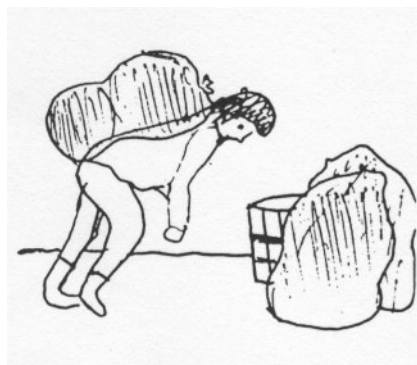
Under sit arbejde på sygehuset der, fik Dansk Røntgenteknik øje på hans evner og tilbød ham en god stilling. De flyttede til Århus og da firmaet blev overtaget af Phillips koncernen fulgte Niels med. Han døde i 1974 som 75-årig.

Nu er vi omkring 1912-13, og det var tiden, da jeg skulle ud at tjene. Både Mette, der var 1½ år yngre og jeg fik plads hos et barnløst ægtepar, Jens Nielsens på Heden, dag var de nogle natteravne. Vi skulle somme tider stå og skære hakkelse kl. 10 om aftenen og om efteråret måtte vi ligge i marken i måneskin og tage kartofler op. Men ellers havde vi det meget godt; vi boede sammen i et rigtig værelse.

Der var dog den ulempe, at musene løb over vore dyner og raslede i sengehalmen, og om morgenen sad der sommetider en mus i gardinet. Så tog vi katten med ind på værelset og blev fri for musenes indtagelse, når mis i et spring snupede den, der havde været uforsigtig.

Jeg blev konfirmeret og trådte dermed ind i de voksnes rækker, som man siger. En helt ny tid begyndte. Jeg kom i lære i Løvel Brugsforening i nov. 1914 og dermed var min livsbane afstukket mange år frem. Uddeler Hansen og Marie havde ingen børn, men havde taget en ung pige til sig som deres egen. Desuden var der en kommis. Vi havde hver vort værelse over butikken, og noget af det første jeg lærte var at ryge lang pibe og Obels Melange tobak. Det var ellers en butik med både manufaktur, isenkram, trælast, foderstoffer og kolonial. Så man må sige, at det var en alsidig uddannelse, man kunne få der. I 1914 regnedes der jo med lod og kvint samt pund og alt skulle vejes af i hånden. Jeg arbejdede godt sammen med kommissen. Uddeler Hansen ville nu helst gå på jagt sammen med en gårdmand fra Løvel og om aftenen måtte jeg ofte hjælpe uddeleren med at lave patroner. Vi havde jo både krudt, hagl og fænghætter samt patronhylstre, der skulle fyldes.

Jeg var ikke stor af vækst, hvad både uddeleren og jeg måtte høre for mange gange, men uddeleren sagde altid: "En bette knøv er bedre end en stor døv." En gang blev han dog rigtig gal på mig. Jeg havde nu bestemt, at jeg skulle vise de bønder, at selvom jeg ikke var stor, var jeg stærk. Og man var jo ikke rigtig et mandfolk, før man kunne lægge 200 pund – altså 100 kg. på nakken. Jeg inviterede dem til at se, for jeg vidste jeg kunne. Jeg fik også sækken op over benene og knæene, videre op over maven og brystet, og så var det kun med at få den drejet om på nakken. Det lykkedes også, men desværre holdt jeg ikke nok fast i sækken, så den gled ned ad ryggen på mig. Uheldigvis stod der lige bag mig en af de største zinkbaljer fyldt med æg – vel omkring 300-400 stk. Det

passede lige sådan, at sækken kunne være der, men så var der ikke plads til æggene. Jeg fik en tur hen ad loftsgulvet, men ellers var uddeleren og jeg gode venner. Det var derimod han og Marie ikke altid. Som følge deraf var Marie og jeg heller ikke altid de bedste venner. Hun prøvede på mange måder at sætte ondt for mig

hos uddeleren. Jeg husker engang han sagde til hende: "Når Marius har tol'et sammen er'et tol rejti sammel." Men det var et sidespring.

Jeg husker også, hvordan nogle af bønderne, når de havde afleveret deres bestillingsseddel, fyldte deres store træpiber med tobak (der stod altid en fyldt tobakstønde på disken), men de tændte ikke piben i butikken. Jeg opdagede, at når de var kommet lidt væk, tømte de tobakken i lommen, og så fik de igen ærinde i butikken, hvorpå de igen fyldte piben, - så ud for at flytte det over i lommen.

Jeg må lige huske et par jagthistorier. Uddeleren og den omtalte gårdmand – jeg mener han hed Chr. Laursen – var så heldige en dag de var på jagt nede ved Løvel Bro, hvor der var et lille krat. Her skød de en kronhjort, der under sit strejftog havde forvildet sig derind. Det var en stor dag, da den blev afhentet med hest og vogn. Kommisen og jeg gik også på jagt, dvs. jeg var tilskuer, når han skød skovduer, men en dag gik det galt. Der rejste sig pludselig en hare, og han "brændte jo løs", men desværre var det nogle dage før harejagten gik ind, så haren blev pakket godt ned i tasken, og da vi kom hjem, blev den gemt i en ølkasse, så den var lige tilpas, da harejagten officielt gik ind.

Uvist af hvilken grund søgte uddeleren en stilling i en større brugsforening på Fyn, og han spurgte mig, om jeg ville med til Knarreborg. Det var kun stationen og brugsen, der hed sådan, ellers var det Tommerup og højskolen, der var vores naboer. Jeg fulgte med derover, og det var en stor brugsforretning, hvor vi bl.a. havde en flad vogn og 2 Frederiksborg heste; det var lige noget for mig at komme ud at køre med dem. Men medaljen har jo altid en bagside, og den bestod i, at bønderne på egnen der fik udbragt såvel butiksvare som grovvarer og næsten altid 3, 4 eller 5 pletter brændevin hver uge (dengang kostede en pot brændevin 27 øre, og kvinderne havde sædvanligvis træankre eller dunke op til 5 pletter, der skulle fyldes hver uge) alle syntes jeg skulle have en lille dram, når jeg havde afleveret varerne. Og det blev til mange om dagen – selvom det ikke var 40-45% akvavit, men arbejdet gav også mange kaffepuncher. Når jeg så var kommet vel hjem, og skulle på lageret for at male majs eller knuse forderkager, så kom bønderne der, og altid lød det: "Hent lige 2 sodavand og en ½ fl. cognac." (Det kostede i 1915 50 øre). Slutresultatet blev, at jeg aldrig var sulten til rigtig mad, så efter et lille års tid besøgte jeg lægen som fortalte mig, at jeg var slidt op og ikke måtte "bestille noget" i mindst ½ år. Det må have været i 1916-17. Jeg rejste så hjem.

På det tidspunkt var hedeselskabet færdig med mergeludbringningen omkring Haderupegnen, og så vidt jeg husker, skulle de til Sønderjylland og fortsætte der. Far og mor boede på det tidspunkt i Stoholm.

På samme tidspunkt havde en købmand Nielsen i Karup og arkitekt Lund fra Skive købt gården "Flidens Prøve" mellem Viborg og Rindsholm. Det er der hvor den nuværende flyveplads ligger. De havde oprettet en tørvefabrik, hvor far blev tildelt stillingen som bestyrer – dertil arriverede jeg for at blive rekreeret. Jeg mener gården var på ca. 100 tdr. land, hvoraf 40 tdr. var udlagt til liggeplads for tørvene. Resten af gården måtte far gøre med, hvad han ville. Vi havde mest sand og lyng, men også en ko og masser af får. Desuden avlede vi flere hundrede tønder kartofler. Jeg må lige indskyde, at dette jo foregik under verdenskrigen 1914-18, hvor næsten alt var rationeret, så vi skulle bruge rationeringsmærker til alt. Tørvefabrikationen foregik på den måde (der var frit tørvejord nede ved søen), at der på marken umiddelbart nedenfor skrånningen ned mod søen, blev placeret en dampmaskine samt et ælteværk. Der gik så skinner ned i graven, hvor der på vogne blev fyldt tørvejord, som så blev trukket op til ælteværket. Efterhånden som der blev gravet dybere og dybere, blev der sat vandsnegle derned og maskinen måtte køre hele døgnet for efterhånden at trække 3 vandsnegle, så der ikke kom vand derned. Da jeg nu havde kigget på det en måneds tid, hvad far udbetalte i løn til arbejderne, spurgte jeg ham, om ikke jeg kunne komme til at tjene noget ved tørvene. "Do æ' jo syg", svarede far, men jeg følte nu, at jeg nok kunne lave noget. "No, ska' a snak mæ' dem om'et" (altså med arbejderne). Han kom tilbage med den besked, at hvis jeg ville passe de 40 heste og køre tipvognene med dynd ud på liggepladsen og tippe det af der, kunne jeg komme med i akkorden.

Så startede min dag kl. 4 om morgenen med at fodre hestene, og hvis jeg ikke var oppe senest kl. 4.15, kom far og fortalte, at det var langt op på dagen og på tide at fodre hestene, der skulle være i arbejde kl. 6. Jeg husker, der skulle leveres 6 millioner tørv til Viborg kommune – om det var grunden til, at vi ikke mærkede noget til rationeringer, ved jeg ikke, men vi kunne få alt det brød og gryn vi skulle bruge, for at holde hestene i gang. Dertil kom, at vores ko leverede rigelig med mælk, og mor kærnede selv smør, så vi mærkede ikke så meget til mangel på brød. Kl. 8-9 om aftenen dejsede vi om af træthed. Inden jeg slutter denne beretning, skal jeg dog fortælle, at til rejsning og stakning af tørv, kom der ovre fra kuranstalten et hold russiske krigsfanger, som tjente godt ved dette job. Desuden havde alle husmændene deromkring et job med at køre tørv, dels til Viborg, dels til stationen i Rindsholm. Der blev daglig fyldt flere vognladninger. Jeg skal også for-

tælle, at det var på den tid, vi havde den spanske syge, som næsten ingen slap for. Mange af vore bekendte døde. Jeg kan huske, at på et tidspunkt på "Flidens Prøve" var hele familien undtagen mig sengelig-gende. Jeg gik i timevis rundt om spisestuebordet og havde det ikke alt for godt, men også dette fik jo ende, ligesom min rekreation.

Efter en kort "gæsteoptræden" i Stoholm brugsforening (jeg var der vel ca. ½ år) blev jeg i 1918 ansat i Viborg brugsforening, Sct. Hansgade 6. Jeg var der i 4 år. Om denne tid skal jeg fortælle lidt. Det gjaldt om at finde et sted at bo og spise, og det var min ældste bror Anders behjælpelig med, idet han og flere andre boede og spiste på et pensionat i Gravene. Jeg husker, at den ene indehaver hed Bartholine, og at pensionatet blev kaldt "Frikadelle hjemmet", da der var frikadeller på bordet 21 gange om ugen. Det var vistnok beliggende i en tidligere købmandsgård, idet der var staldbygninger overfor gården. Og her var der indrettet værelser ovenpå, som kunne lejes. Toiletet var der ikke, kun et skur hvor der var anbragt et par brædder med et hul og med en spand nedenunder. Men så var der jo stalden med grebning og alt. Jeg mindes et tilfælde, hvor Bartholine og makkeren nok ikke havde påpasselige nok med frikadellerne – der var jo ikke noget der hed køleskabe i 1918. I hvert fald vågnede jeg en nat og skulle på toiletet omgående. Jeg kunne høre andre, der havde det lige sådant. Det var med at nå ned ad trappen og i gården, hvor selvfølgelig begge skure med bræt og spand var optaget. Så gik det ind i stalden, hvor der sad 3-4 stykker på hug, derefter igen op på loftet og i seng. Med det blev en kort fornøjelse, for snart måtte vi af sted igen med samme resultat. En af dem der sad dernede havde medbragt sin pibe og ½ pund tobak. Han ville blive dernede. Mens vi sad i stalden og diskuterede, hørte vi en komme farende henover loftet og begynde nedstigningen til stalden. Han måtte for hver anden trin sætte sig, og da han endelig nåede det sidste trin og skulle ind i stalden, måtte han opgive og satte sig lige nedenfor trappen. Ak ja, selv efter 65-70 år står sådan en tildragelse lyslevende for én.

Men ellers befandt jeg mig godt i brugsforeningen, hvor der foruden uddeler Nielsen var 4 ekspedienter. Der var en førstemand, der hed Carl Johansen, - han blev senere købmand i nærheden af Lemvig, men under 2. verdenskrig blev han grosserer i Viborg med firmanavnet "Viborg Varehandel". Jeg ved ikke, hvor kommis Aagaard havnede, men jeg har hørt, at han havde alt for meget med tyskerne at gøre under 2. verdenskrig. Den tredje var uddeler Niensens svoger, som blev

købmand ude i Søndermarken. Og så var der endelig mig, der blev der til 1922.

Efter det førnævnte pensionat og episoden med frikadellerne, fik Anders og jeg tilbud fra KFUM (hvor vi begge var medlemmer) om at vi kunne få værelse der. Det var jo det gamle KFUM på Trekronervej 1, hvor der også var pensionat, som vi som sagt brugte. Desuden var vi begge engageret i KFUM's ungdomsarbejde, og de jeg på det tidspunkt havde en ret god sangstemme (tenor) meldte jeg mig til samfundssangkoret, der dengang havde øvelseslokaler i Hans Tavsens Hus. I sangtimerne havde jeg lagt mærket til en sød ung pige, som var sopran ved vore timer, og ved hjælp af en af de ældste sangere i koret, skomager Byskov, lykkedes det mig at komme i forbindelse med hende. Hun viste sig at være elev på telegrafstationen i Viborg og hendes far var skolelærer i Thorsager på Djursland. Efter nogle aftners sangtimer blev vi enige om, at vi da nok kunne gå en lille aftentur efter at have øvet os et par timer. Turene blev længere og længere og efterhånden som vi opdagede, at vi havde så mange fælles interesser, blev turene henlagt til Nørresø og under tiden også til Søndersø. Der kunne godt gå mindst to timer med at komme rundt om begge søer. En episode fra en sådan tur må jeg dog fortælle. Under vor tur om Nørresø, var Rigmor (telegrafeleven) så uheldig at få en rift på den ene strømpe, og det kunne man ikke vise sig med i Viborg anno 1918, endnu mindre at tage strømperne af og gå barbenet. Summa summarum måtte vi blive ovre på den anden side søen til det var helt mørkt. Nu var der så vidt jeg husker, kun 2 eller 3 huse på den side, bl.a. politibetjent Nikolajsens, så vi blev ikke generet af nogen eller noget.

Nu var der vel på det tidspunkt ikke mange byer, der var så konservative som Viborg. Her var Bispescæde, Landsret, Landsdelskommando, og Hedeselskabet m.m. De ældre i Viborg vil kunne huske Mathiasgade en søndag eftermiddag. Det halve af byen var på vej til Borgvold, hvor regimentsmusikken spillede. Byens spidser gik bogstaveligt talt med hatten i hånden. Man gik for at se og blive set, og der skulle hilses til højre og venstre.

Og hvem husker ikke Salonen på Borgvold, som ejedes af "Salonselskabet", hvor et stort skilt forkyndte at hunde, menige soldater og tyende ikke havde adgang. I kraft af min uddannelse som handelsmedhjælper, kunne jeg lige slippe med ind, men der gik grænserne for, hvad der kunne inkluderes her. Jeg fortalte før, at der kun var et par villæer på østsiden af Nørresø, - der var heller ikke mange på vestsiden i 1920, derimod var der masser af grunde ned til søen, og jeg købte da også en i 1920. Den kostede 800 kr. - jeg husker ikke, hvad jeg fik for den i 1922, da jeg rejste fra Viborg, men den ville jo nok i dag koste ca.

100.000 kr. Nu er det hele jo bebygget, og der er, så vidt jeg ved, både badeanstalt og rostadion dernede.

Jeg nævnte før politibetjent Nikolajsens villa på den anden side af Nørresø. Jeg kan huske hans aften- eller natpatruljering på Mathiasgade. Han havde 2 hunde – vist nok dobberman – så der var ingen, der skulle i nærkontakt med ham, thi han havde en hund på hver side, og alle kendte deres værd.

Efterhånden som tiden gik og krigen var holdt op, standsede også tørvefabrikationen på "Flidens Prøve" og far kom til vejvæsenet i Viborg, hvor han var med til renholdelse af kommunens gader og torve. Der var sket det, at den tidligere omtalte entreprenør Bertelsen var flyttet til Viborg og nu var ansat som vejassistent. Jeg kan så tænke mig, at han og far, som tidligere havde arbejdet sammen ved Hedeselskabet, havde fået det arrangeret sådant, at også far kom til det kommunale vejvæsen i Viborg. Jeg erindrer, at A.C. Mortensen, der var redaktør af "Socialdemokraten" i Viborg og folketingsmand, skrev i avisen, at nu havde kommunen ansat en afdanket gårdmand ved vejvæsenet. Når man tænker på husmanden med 6 tdr. land og 9 børn, var der et stort spring til afdanket gårdejer.

Men ellers blev telegrafeleven Rigmor Krog og jeg stadig bedre venner, og det endte da også med forlovelse. Den første gang hun var med hjemme for at blive præsenteret for far og mor samt et utal af søskende og deres påhæng, var efter et grundlovsmøde i Tapdrup. Det var en skik gennem mange år, at hver 5. juni skulle man til grundlovsmøde i Tapdrup.

Jeg har tidligere nævnt de tre ældste søskende Anders, Marie og Niels – derefter kom jeg og så søster Mette, som blev gift med en konformand fra daværende "Krogshs Tobaksfabrikker", de fik tre piger. Mette døde i 1980, 78 år gammel.

Jenny var ligesom mor og søster Marie, udlært som syerske. Hun blev gift med en journalist og fik 2 piger og en dreng. Hendes mand døde i 1962 – kun 59 år gammel. Jenny er nu 80 år gammel og syer stadig.

Så Ninna, som efter nogle husbestyrerinde pladser i herskabshuse, blev uddannet som væverske og underviste på institutioner. Ugift.

Så var der Sigvald, der blev plejer på Statshospitalet. Han fik 3 sønner og døde i 1976, kun 68 år gammel.

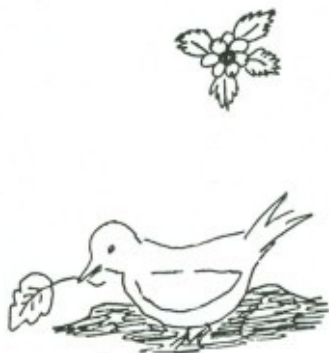
Som den sidste af børneflokkens var der Maine, som er født i 1911. Han blev udlært hos købmand Visti Beck i Viborg. Han fik 3 døtre og blev senere pensioneret fra Kreditforeningen i Viborg, hvor han var Fuldmægtig.

Nu må det vist være på tide at afslutte disse erindringer fra barndommen i Løvel og ungdomsårene i Viborg. Men jeg må dog fortælle, at efter Rigmor var udnævnt til telegrafmedhjælper, skulle hun forflyttes til København. Det var jo ikke sagen at skulle skilles lige efter at være blevet forlovet, så jeg søgte og fik plads i Hovedstadens Brugsforening, hvor jeg blev bestyrer i Hellerup afdelingen.

I 1924 giftede vi os i Thorsager Rundkirke, men først efter 7 års ægteskab fik vi sønner. Den ene født i 1931, den anden i 1933. Samtidig med at vi skulle have det første barn, blev Rigmor, der nu var telegrafassistent, forflyttet til Sønderjylland, så vi blev enige om, at hun skulle holde op, og at vi ville tilbage til hovedlandet, altså Jylland.

I 1933 fik jeg arbejde på FDB's fabrikker i Viby, og har således boet i Viby i snart 52 år. Mange glæder har vi delt i vort 59 årige ægteskab, så døde Rigmor i 1983, hun var da 81 år. Vi var begyndt at glæde os til diamantbryllup i 1984, men det skulle ikke være, og savnet er stort efter så mange års samliv.

Men:

"Mødes blik med blik ej mer'
er de kære smil bortfløjne.
Blik og smil som ingen ser,
mødes dog med sjæleøjne."

Den håndskrevne udgave af beretningen, som findes på Tjeleegnens Lokalhistoriske Arkiv, er renskrevet og illustreret af barnebarnet Niels den 21/11-1984.

Denne maskinskrevne udgave er med hensyn til retstavning og sætningsopbygning stort set identisk med forlægget.

Ørum den 21. februar 2009
Sv. Haakon Jensen